

Sammanfattning

Sex arbetstagare har arbetat som abonnemangsförsäljare med helt provisionsbaserad lön. Fråga bl.a. om arbetsgivaren brutit mot kvittningslagen. Tvisten i målet gäller i huvudsak vilka lönevillkor som kan anses avtalade dels i fråga om de provisionsgrundande villkoren dels i fråga om utbetalningssättet, närmare bestämt om den provisionslön som utbetalades var preliminär med rätt för arbetsgivaren att göra löneavdrag eller inte.

ARBETSDOMSTOLENDOM
2012-01-11
StockholmDom nr 1/12
Mål nr B 6/11**KLAGANDE OCH MOTPART**

Handelsbolaget Svenska Dagbladets Aktiebolag & Co,
902004-3619, 105 17 Stockholm
Ombud: arbetsrättsjuristen Roine Johansson, Almega AB, Box 55545,
102 04 Stockholm

KLAGANDE OCH MOTPARTER

1. C.O.N., Östersund
2. R.S., Östersund
3. A.T., Östersund

MOTPARTER

4. L.A., Östersund
 5. H.K., Östersund
 6. A.R., Frösön
- Ombud för 1–6 samt rättshjälpsbiträde för 1–4, advokaten Jan Heilborn,
Heilborns Advokatbyrå, Kyrkgatan 49, 831 34 Östersund

SAKEN

lönefordran m.m.

ÖVERKLAGAD DOM

Östersunds tingsrätts dom den 15 december 2010 i mål nr T 2414-09

Tingsrättens dom, se bilaga.

Tingsrättens dom har överklagats av Handelsbolaget Svenska Dagbladets Aktiebolag & Co (bolaget) samt av C.O.N., R.S. och A.T. Arbetsdomstolen har meddelat prövningstillstånd beträffande bolagets överklagande. Arbetsdomstolen har även meddelat prövningstillstånd beträffande C.O.N:s anslutningsöverklagande såvitt avser hans talan om allmänt skadestånd samt beträffande R.S:s och A.T:s anslutningsöverklagande avseende deras talan om avdragna lönebelopp jämte viss semesterersättning och allmänt skadestånd. Som angetts i beslutet om prövningstillstånd innebär detta att tingsrättens dom om ogillande av de tre arbetstagarnas talan om lön avseende lönesänkning står fast (punkten 5 i domslutet). Den sistnämnda frågan är således inte föremål för fortsatt prövning i Arbetsdomstolen.

Bolaget har yrkat att Arbetsdomstolen, med ändring av tingsrättens dom, ska ogilla motparternas vid tingsrätten förda talan i sin helhet samt befria bolaget från skyldigheten att utge ersättning för rådgivningsavgifter, rättshjälpskostnader och rättegångskostnader vid tingsrätten och i stället förplikta motparterna att utge ersättning för bolagets rättegångskostnader där.

Bolaget har, för det fall Arbetsdomstolen skulle finna att bolaget brutit mot kvittningslagen, yrkat att domstolen ska sätta ned skadestånden till noll eller till ett lägre belopp än det utdömda (punkten 4 i domslutet).

C.O.N. har yrkat att Arbetsdomstolen, med ändring av punkten 4 i domslutet, ska förplikta bolaget att till honom utge allmänt skadestånd med 50 000 kr för brott mot kvittningslagen jämte ränta på beloppet på sätt som yrkades vid tingsrätten.

R.S. har yrkat att Arbetsdomstolen, med ändring av punkterna 1–3 i domslutet, ska fullt ut bifalla hans vid tingsrätten förda talan avseende löneavdrag jämte semesterersättning samt, med ändring av punkten 4 i domslutet, ska förplikta bolaget att till honom utge 80 000 kr i allmänt skadestånd för brott mot kvittningslagen, jämte ränta på beloppen på sätt som yrkades vid tingsrätten.

A.T. har yrkat att Arbetsdomstolen, med ändring av punkterna 1–3 i domslutet, ska fullt ut bifalla hennes vid tingsrätten förda talan avseende löneavdrag jämte semesterersättning samt, med ändring av punkten 4 i domslutet, ska förplikta bolaget att till henne utge 60 000 kr i allmänt skadestånd för brott mot kvittningslagen, jämte ränta på beloppen på sätt som yrkades vid tingsrätten.

C.O.N., R.S. och A.T. har även yrkat att Arbetsdomstolen, med ändring av punkten 7 i domslutet, ska förplikta bolaget att utge full ersättning för deras rådgivningsavgifter och rättshjälpskostnader vid tingsrätten, dvs. med sammanlagt 138 964 kr.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Arbetsdomstolen. Arbetstagarna har, för det fall de skulle förlora målet, yrkat att Arbetsdomstolen ska förordna att vardera parten ska stå för sina rättegångskostnader.

Parterna har bestritt varandras ändringsyrkanden.

Vid huvudförhandlingen har spelats upp ljud- och bildupptagningar av förhören vid tingsrätten med L.A., H.K., C.O.N., A.R., R.S., A.T., J.K., R.SU., F.F., M.A., K.J., L.T., M.B., S.S. och A.H. Parterna har åberopat skriftlig bevisning.

Parterna har åberopat samma grunder och har till utveckling av talan i nu aktuella delar anfört i huvudsak detsamma som finns antecknat i tingsrättens dom med följande justering. Bolaget har inskränkt sin talan på sätt att bolaget dels inte längre gör gällande preskription såvitt avser L.A:s, H.K:s, C.O.N: s och A.R:s talan, dels endast gör gällande att R.S:s och A.T:s talan är preskriberad på sätt tingsrätten funnit.

Domskäl

Tvisten

C.O.N., R.S., A.T., L.A., H.K. och A.R. var alla anställda som abonnemangsförsäljare hos bolaget under år 2009 och deras anställningar påbörjades vid olika tidpunkter under åren 2001–2005. De var alltså under flera år anställda hos bolaget som säljare, med uppgift att sälja prenumerationer av tidningen Svenska Dagbladet. Deras lön var helt provisionsbaserad.

Bolaget har sammanfattningsvis anfört följande. Arbetstagarnas enskilda anställningsavtal har innefattat ett provisionslönesystem med rätt för arbetstagarna att erhålla en preliminär lön och med rätt för arbetsgivaren att vid senare löneutbetalningstillfällen göra avdrag på lönen avseende s.k. backar, dvs. annullationer av prenumerationsavtal som skett inom viss tid. Arbetstagarna har därför inte rätt att återfå de avdragna lönebeloppen och bolaget har inte heller brutit mot kvittningslagen. Arbetstagarnas talan ska därför i sin helhet ogillas. För det fall Arbetsdomstolen finner att de enskilda anställningsavtalen inte har innefattat en rätt till korrigering av lönen har bolaget medgett att förfarandet varit i strid mot kvittningslagen.

Såvitt avser R.S. och A.T. har bolaget vidhållit att deras anställningar hos bolaget inte var bisysslor i kollektivavtalets mening och att deras talan därmed i vart fall varit preskriberad på sätt tingsrätten funnit.

Arbetstagarna har sammanfattningsvis gjort gällande följande. Arbetstagarnas enskilda anställningsavtal innebar att de hade rätt till de avtalade provisionsbeloppen för sålda prenumerationer utan något avdrag, dvs. oberoende av om en kund annullerade sin prenumeration. Arbetsgivaren har därmed gjort löneavdrag utan att det har förelegat någon rättslig grund för dessa, vare sig enligt avtal, på grund av medgivande eller någon annan rättslig grund. Löneavdragen har därmed varit i strid mot kvittningslagen. Arbetstagarna har anfört att det inte funnits vare sig något nära tidssamband mellan provisionens utbetalande och löneavdragen, någon klar och förfallen fordran, något beaktande av beneficiereglerna eller någon möjlighet att kontrollera löneavdragens riktighet och därmed om det förelegat någon motfordran. Arbetstagarna har därför rätt att återfå de avdragna lönebeloppen, jämte viss semesterersättning, samt allmänt skadestånd för brott mot kvittningslagen.

R.S. och A.T. har vidhållit att deras anställningar inte var bisysslor och att deras respektive talan därmed inte är preskriberad och att de därför har rätt till de vid tingsrätten yrkade lönebeloppen, inklusive semesterersättning.

För det fall Arbetsdomstolen finner att arbetstagarna har rätt till de omtvistade lönebeloppen och att bolaget brutit mot kvittningslagen föreligger tvist om storleken av det allmänna skadeståndet till C.O.N., R.S. och A.T.

Utgångspunkter för bedömningen

Av Arbetsdomstolens praxis framgår att frågan om gränsdragningen mellan kvittning och korrigering av preliminär löneutbetalning varit aktuell för bedömning i ett antal fall (se t.ex. AD 1977 nr 27 och 101, 1980 nr 59 och 1996 nr 70). De omständigheter som förelåg till bedömning i de två rättsfallen från år 1977 var i viktiga hänseenden likartade. En frånvaroperiod för

arbetstagaren i början av en längre sjukledighet beaktades inte av arbetsgivaren vid den närmast infallande löneutbetalningen som var preliminär. Det mot frånvaroperioden svarande löneavdraget genomfördes först avsevärd tid efter det att överkompensationen för arbetstagaren hade uppstått. I AD 1977 nr 27 förflöt mer än ett år och i AD 1977 nr 101 nio månader. I båda fallen betraktade domstolen löneavdragen inte som en lönekorrigerings utan som en otillåten kvittning. I rättsfallet AD 1980 nr 59 blev utgången den motsatta. Löneavdraget uppfattades som en lönekorrigerings. Arbetsdomstolen uttalade att situationen i 1980 års fall i många avseenden var annorlunda än i 1977 års båda fall. Arbetstagarens lön blev i 1980 års fall slutligt korrigerad mindre än fyra månader efter det att överkompensationen uppkommit och korrigeringen gjordes så snart som det kunnat ske. Domstolen tillmätte också viss betydelse att anledningen till löneavdraget inte var sjukdom utan ledighet för studier, dvs. tid under vilken arbetstagaren frivilligt avstått från löneförmåner. I 1996 års fall hade arbetsgivaren gjort löneavdrag i oktober 1994 och i ett fall i december 1994 med anledning av att ett antal arbetstagare hos SAS varit uttagna i konflikt under ett dygn i juni samma år. Arbetsdomstolen uttalade följande. Enligt domstolens bedömning får det anses ha varit ett rimligt tillvägagångssätt från SAS sida och godtagbart vid en bedömning utifrån de intressen som bär upp kvittningslagen att SAS avvaktade med att genomföra löneavdragen till dess det stod klart om enighet kunde uppnås mellan företaget och föreningen om hur avdragen skulle beräknas. Det anförda gäller oavsett att det kan förhålla sig så att Pilotföreningens invändningar mot den metod för beräkning av löneavdragen som SAS avsåg att tillämpa tog sikte endast på vissa piloter. Domstolen anser därför att löneavdragen i samtliga fall är att betrakta som en korrigerings av preliminärt utbetald lön och inte som en kvittningsåtgärd.

Av de redovisade rättsfallen framgår att löneavdragen i fråga avsett avdrag med anledning av arbetstagares frånvaro på grund av sjukdom, studier och deltagande i stridsåtgärd samt att tvistefrågan gällt om arbetsgivaren dröjt så länge med lönekorrigeringen att korrigeringen, löneavdraget, blivit att betrakta som en kvittning i strid mot kvittningslagen. I de aktuella fallen synes det ha varit ostridigt att löneavdragen motsvarat en överkompensation.

I nu aktuellt fall är tvistefrågan annorlunda. Parterna är inte överens i den grundläggande frågan om vilken rätt till provision som arbetstagarna har haft.

Vilken rätt till provision har förelegat och har bolaget haft rätt att göra löneavdrag?

Parterna är överens om att de sex arbetstagarna var anställda på provision och att de för dem vid varje tidpunkt gällande provisionssatserna förhandlades fram i förhandlingar med Unionen, men att själva provisionslönesystemet i övrigt inte fanns reglerat i något kollektivavtal. Det fanns alltså inget kollektivavtal för arbetet som reglerade t.ex. frågan om alla "sålda" alternativt avtalade prenumerationer berättigade till provision eller inte och om provisionen kunde eller skulle betalas i form av preliminär lön eller inte. De närmare villkoren för provisionen har således varit en del av de enskilda

anställningsavtalen, varför frågan om arbetstagarna varit medlemmar i Unionen eller inte under respektive anställningstid inte är av relevans för bedömningen av vilka närmare provisionsvillkor som gällt mellan parterna.

Arbetsdomstolen kan instämma i tingsrättens bedömning att det inte av de skriftliga enskilda anställningsavtalen framgår att parterna genom dessa reglerat frågan om de närmare villkoren för provisionen. Några skriftliga avtal parterna emellan om provisionsgrund eller hur provisionen skulle betalas eller regleras finns alltså inte. Det är inte heller utrett att just de aktuella sex arbetstagarna inför anställningen eller vid den introduktion som de var med om informerades om lönesystemet och bruket med s.k. backar.

Arbetsdomstolen kan också instämma i tingsrättens bedömning att löneformen provision inte i sig kan anses innebära en rätt för arbetsgivaren att utge preliminärt beräknad provision och därefter en rätt att dra av provisionslönebelopp vid senare löneutbetalningar för det fall t.ex. en prenumerant ångrat sig.

Frågan är då vilka avtalsvillkor som kan anses ha gällt mellan parterna i frågan om provisionsgrund och utbetalningssätt.

Bolaget har anfört att det tillämpat följande provisionslönesystem. Abonnemangsförsäljaren erhåller provision för de prenumerationer som han eller hon sålt, med undantag för de prenumerationer där kunden ångrar sig i två fall. Det ena fallet avser om kunden ångrar sig, aktivt annullerar prenumerationen, före startdatum för prenumerationen. Det andra fallet avser om kunden på samma sätt ångrar sig inom 14 dagar från startdatum. Dessa undantag gäller dock inte om startdatum är satt mer än sex månader fram i tiden. I de fallen utgår provision trots att kunden annullerar prenumerationen. Utbetalning och reglering av provisionen har skett på följande sätt. Säljaren har månatligen redovisat sålda prenumerationer och provisionssatser, vilka utbetalats månaden därefter. Avdrag på lönen har sedan skett nästföljande månader såvitt avser provisionsbelopp hänförliga till kunder som ångrat sig på sätt som beskrivits ovan och för vilka rätt till provision inte har förelegat. Avdraget på lönen har skett månaden efter annullationen av prenumerationen. Om annullationen skett samma månad som avtalet om prenumeration träffats har, som Arbetsdomstolen uppfattat det, både provisionsbeloppet och avdraget redovisats på lönespecifikationen samma månad. Något provisionsbelopp har i det fallet över huvud taget inte betalats ut.

Att det ovan redovisade provisionslönesystemet har tillämpats på arbetsplatsen i Östersund för alla abonnemangsförsäljare, inklusive de nu aktuella arbetstagarna, synes ostridigt. Arbetsdomstolen finner inte anledning att betvivla bolagets uppgift om att villkoren tillämpats ända sedan verksamheten lokaliserades till Östersund år 1998. Att bolaget tillämpade ett lönesystem med s.k. backar bekräftas även av texten i de skriftliga anställningsavtal som använts sedan år 2003, vari hänvisas till begreppet "backar". Arbetsdomstolen finner inte heller anledning att betvivla de uppgifter som lämnats av bolagets förhörspersoner om att begreppet "backar" var väl känt på arbetsplatsen samt att frågan om backar och arbetstagarnas "backprocent"

var föremål för samtal där. Löneavdragens andel av lönen för de flesta av arbetstagarna på arbetsplatsen har, enligt bolaget, varit i storleksordningen 10–15 procent. Bolaget har ingett statistik av vilken det framgår att ca 70 procent av prenumerationerna har haft startdatum inom två månader från det att prenumerationsavtalet slöts. Arbetsdomstolen finner inte anledning att ifrågasätta de statistiska uppgifterna och att de hänför sig till åren 2004–2009. Som bolaget anfört, kan därmed den slutsatsen dras att ca 70 procent av "backarna", avdragen på lön, gjorts senast inom två–tre månader från provisionsbeloppets utbetalning.

Flera av arbetstagarna har uppgett att när de "undrat" över löneavdraget har de fått förklaringen att det avsåg kunder som av sagt sig prenumerationen och upplysts om att det är det systemet som tillämpades på arbetsplatsen.

Enligt Arbetsdomstolens mening visar utredningen att arbetsgivaren på arbetsplatsen tillämpat ett provisionslönesystem med följande innebörd. Provision utgick för sålda prenumerationer med undantag för avtal som annullerades inom viss tid och där kunden hade rätt att annullera avtalet och därmed undgå betalningsansvar. Provisionsbeloppen utbetalades som preliminär lön med rätt för arbetsgivaren att därefter göra avdrag för provisionsbelopp som var hänförliga till sådana annullerade prenumerationer som angetts ovan. De sex arbetstagarna får anses ha erbjudits anställning på dessa provisionsvillkor. Arbetsdomstolen kan inte komma till någon annan slutsats än att de accepterat villkoren och att de alltså tagit anställning på de angivna villkoren. Arbetstagarnas talan kan beskrivas så att de gör gällande att de var och en har avtalat om avvikande villkor jämfört med de som gällde för de övriga säljarna. Deras ståndpunkt innebär att de, till skillnad från vad som gällde övriga säljare, skulle ha rätt till provision även om kunden ångrade sig på redovisat sätt. Arbetstagarna får, från den andra löneutbetalningen, anses ha varit införstådda med det på arbetsplatsen tillämpade systemet med preliminärlöneutbetalning och löneavdrag för "backar". Av förhören med de sex arbetstagarna framgår att ingen av dem inför arbetsgivaren ifrågasatt det tillämpade lönesystemet förrän under år 2009, dvs. först efter flera års anställning.

Slutsatsen av det anförda är att det provisionslönesystem med s.k. backar som tillämpats för säljarna på arbetsplatsen får anses ha varit en del av de sex arbetstagarnas enskilda anställningsavtal. Arbetstagarna har alltså inte haft rätt till provision såvitt avser prenumerationer som prenumeranterna annullerat och som de haft rätt att annullera inom viss tid. Parterna får anses ha avtalat att arbetsgivaren har haft rätt att göra löneavdrag avseende sådana provisionsbelopp. Arbetstagarna har vid sådant förhållande inte gjort gällande att avdragen ändå varit i strid mot kvittningslagen. Arbetstagarnas talan ska alltså ogillas på nu anförd grund. Frågan om två av arbetstagarnas talan till viss del är preskriberad behöver då inte prövas.

Sammanfattning och rättegångskostnader

Arbetsdomstolens ställningstagande innebär att arbetstagarnas talan ska ogillas och att tingrättens dom ska ändras.

Vid denna utgång gäller som huvudregel, enligt 18 kap. 1 § rättegångsbalken, att arbetstagarna, som tappande parter, ska ersätta bolaget för dess rättegångskostnader. Arbetstagarna har yrkat att vardera parten ska stå sin kostnad.

Enligt 5 kap. 2 § första stycket arbetsvistlagen kan rättegångskostnaderna i en arbetsvist kvittas mellan parterna om den part som har förlorat målet hade skälig anledning att få tvisten prövad. Avsikten med regeln är att den ska kunna tillämpas både när rättsfrågorna och bevisfrågorna varit osäkra (se bl.a. AD 1981 nr 46). Skälig anledning att få tvisten prövad kan vara att båda parter, när de utgörs av organisationer, har ett gemensamt intresse av en auktoritativ tolkning av rättsläget, oavsett hur utgången kan komma att bli. Det kan också vara fråga om att utgången varit en följd av omständigheter som tidigare varit obekanta för den part som förlorat målet eller att rättsläget varit svårbedömt. Det kan anmärkas att det av Arbetsdomstolens praxis framgår att det är relativt ovanligt att omständigheterna är sådana att kvittning enligt den nu nämnda bestämmelsen medges. Detta gäller särskilt beträffande andra mål än kollektivavtalstvister.

Förhållandena i målet är, enligt Arbetsdomstolens mening, inte sådana att de sex arbetstagarna kan anses ha haft skälig anledning att få saken prövad på sådant sätt som avses i den särskilda regeln i arbetsvistlagen om kvittning av rättegångskostnader. Arbetstagarna ska därför förpliktas ersätta bolaget för dess rättegångskostnader såväl vid tingsrätten som i Arbetsdomstolen.

Bolaget har vid tingsrätten yrkat ersättning för sina kostnader där med sammanlagt 555 050 kr, inklusive mervärdesskatt, att utges med en sjättedel av varje arbetstagare. Bolaget har i Arbetsdomstolen nedsatt sitt yrkande till att inte omfatta ersättning för mervärdesskatt. Yrkandet omfattar därmed 325 000 kr i ombudsarvode, 24 000 kr i tidsspillan, 14 800 kr för utlägg, 22 500 kr för sakkunnigutlåtande, 6 500 kr i vittnesersättningar och 75 000 kr avseende bolagets kostnader för eget arbete. Arbetstagarna har vitsordat beloppen utom såvitt avser ombudsarvodet och bolagets kostnader för eget arbete, där de vitsordat 180 000 kr respektive 15 000 kr.

Arbetsdomstolen gör, trots att målet gällt sex arbetstagare och löneanspråk som sträcker sig långt tillbaka i tiden, bedömningen att ombudsarvodet får anses väl högt. Arbetsdomstolen finner att bolaget får anses skäligen tillgodosett med ett ombudsarvode om 275 000 kr. När det gäller bolagets kostnader för eget arbete har grunden eller beräkningssättet för detta anspråk inte närmare preciserats. Arbetsdomstolen finner mot den bakgrunden att bolaget får anses skäligen tillgodosett med en ersättning om 40 000 kr. Bolaget ska således tillerkännas ersättning för rättegångskostnader vid tingsrätten med sammanlagt 382 800 kr, exklusive mervärdesskatt, som ska utges med en sjättedel av varje arbetstagare.

Yrkade kostnader i Arbetsdomstolen, om sammanlagt 180 000 kr att utges med en sjättedel av varje arbetstagare, är inte tvistiga.

Domslut

1. Med ändring av tingsrättens domslut, punkterna 1–4, ogillas den av C.O.N., R.S., A.T., L.A., H.K. och A.R. förda talan.
2. Med ändring av tingsrättens domslut, punkterna 7 och 8, befrias Handelsbolaget Svenska Dagbladets Aktiebolag & Co från skyldigheten att utge ersättning för rättegångskostnader, rådgivningsavgifter och rättshjälpskostnader och förpliktas var och en av C.O.N., R.S., A.T., L.A., H.K. och A.R. att utge ersättning till Handelsbolaget Svenska Dagbladets Aktiebolag & Co för rättegångskostnader med 63 800 kr, varav 49 833 kr avser ombudsarvode, med ränta enligt 6 § räntelagen på det förstnämnda beloppet från den 15 december 2010 till dess betalning sker.
3. Var och en av C.O.N., R.S., A.T., L.A., H.K. och A.R. förpliktas utge ersättning till Handelsbolaget Svenska Dagbladets Aktiebolag & Co för rättegångskostnader i Arbetsdomstolen med 30 000 kr, avseende ombudsarvode, med ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

4. Arbetsdomstolen fastställer ersättning enligt rättshjälpslagen åt Jan Heilborn för det biträde som han lämnat C.O.N., R.S., A.T. och L.A. i Arbetsdomstolen med 71 931 kr, varav 42 970 kr för arbete, 6 556 kr för tidspillan, 575 kr för traktamente, 8 110 kr för utlägg och 13 720 kr för mervärdesskatt.

Ledamöter: Cathrine Lilja Hansson, Sören Öman, Berndt Molin, Bengt Huldt, Curt Karlsson, Ann-Marie Stenberg Carlsson och Bengt G. Nilsson.
Enhälligt.

Sekreterare: Inge-Marie Nilsson

Tingsrättens dom (ledamöter: Marit Åkerblom, Ingemar Olofsson och Malin Almqvist)

BAKGRUND

Handelsbolaget Svenska Dagbladet AB & Co (fortsättningsvis **Svenska Dagbladet** alternativt **Bolaget**) är en del av mediekoncernen Shibsted. Bolaget ger ut Svenska Dagbladet och har driftställen i Stockholm och – sedan 1998 även i – Östersund i anslutning till att bl.a. prenumerationsförsäljningen flyttades från Stockholm.

Kärandena (fortsättningsvis alternativt benämnda **L.A. m.fl.**) är eller har varit anställda som säljare hos Svenska Dagbladet, Östersund, med helt provisionsbaserad lön och med uppgift att per telefon sälja prenumerationer till såväl privatpersoner som företag.

Svenska Dagbladet är medlem i Medieföretagen och är därmed bundet av kollektivavtal. Den kollektivavtalsslutande arbetsorganisationen är, såvitt nu är av intresse, Handelstjänstemannaförbundet, HTF, numera Unionen (fortsättningsvis benämnt **Unionen**). L.A. och H.K. har aldrig under anställningstiden varit medlemmar i någon kollektivavslutande organisation. De andra fyra av kärandena har åtminstone under någon period varit medlemmar i Unionen.

YRKANDEN OCH INSTÄLLNINGAR

L.A. m.fl.

Kärandena har, såsom de slutligen bestämt sin talan, yrkat att tingsrätten förpliktar Svenska Dagbladet att till dem utge ersättning enligt nedanstående tabell:

Tabell 3. Yrkade belopp

	DELBELOPP	ÅRTAL	L.A.	H.K.	C.O.N.	A.R.	R.S.	A.T.
a/	”Löneavdrag”	2001					14270	7780
		2002			16090		172310	61760
		2003			73510	9530	124755	63195
		2004	24150		19445	9390	129360	68645
		2005	44670	5278	57445	20110	50521	68680
		2006	40450	61835	42440	32445	48705	43745
		2007	17760	43575	22060	31190	17530	17245
		2008	16905	51900	38380	38455	36350	34780
		2009	9080	17025	18375	27455	11645	24115
				153015	179613	287745	168575	605446
b/	Lönesänkning	2008			11790			
		2009			18290	35500	23800	44400
					30080	35500	23800	44400
c/	Semester- ersättning	Betr a/	9 000	19469	13 279*	15 218	15 703*	12 487
		Betr b/			3 610	4 260	2 856	5 328
			9000	19469	14763	19477	14594	17815
d/	Allmänt skadestånd	betr a/	50000	60000	95000	55000	200000	130000
			50000	60000	95000	55000	200000	130000
Summa:			212 015	259 082	397 508	243 052	820 040	537 760

***Tingsrättens anmärkning:** Beloppen torde vara felsummerade.

De har även yrkat ränta på respektive belopp enligt räntelagen med referensräntan plus åtta procent dels såvitt avser lönefordringarna från varje löne-

fordrans förfallodag till dess full betalning sker, dels såvitt avser skadeståndet från och med dag för delgivning av stämning till dess full betalning sker.

Svenska Dagbladet

Svenska Dagbladet har bestritt käromålet. Bolaget har endast vitsordat beräknade belopp avseende "löneavdragen" och semesterersättningen enligt nedanstående tabell.

Tabell 4: Semesterersättning vitsordad av Svenska Dagbladet

	L.A.	H.K.	C.O.N.	A.R.	R.S.	A.T.
Alt 1	4 698	12 370	10 678	10 776	7 216	8 649
Alt 2			3 610	4 260	2 856	5 328

varvid Alt 1 avser semesterersättning berörande "löneavdragen" fr.o.m. 2007-04-01 och Alt 2 hänförs till lönesänkningarna.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader.

HANDLÄGGNINGEN INFÖR TINGSRÄTTEN

Stämmingsansökan inkom den 22 september 2009 och delgavs Svenska Dagbladet den 2 november 2009.

Tingsrätten har i anledning av kändeparternas återkallelse avseende felaktigt anmälda inkomster för tjänstepensioner genom beslut den 5 juli 2010 avskrivit käromålet i denna del.

GRUNDER

L.A. m.fl.

Svenska Dagbladet har gjort löneavdrag på arbetstagarnas löner i efterhand utan att det funnits någon rättslig grund för sådana avdrag vare sig i avtal, genom medgivande eller på annat rättsligt giltigt sätt. Löneavdragens storlek och fördelning på respektive år framgår av ovanstående tabell 3, a/. Löne-

avdragen är att anse som kvittning i strid med lagen (1970:215) om arbetsgivares kvittningsrätt (fortsättningsvis kvittningslagen).

Svenska Dagbladet har vidare utan föregående information infört kraftiga sänkningar av provisionsersättningarna för vissa av de anställda – dock ej de arbetstagare som arbetade på företagsavdelningen dels hösten 2008, dels fr.o.m. den 1 januari 2009. De senare förändringarna genomfördes dessutom i strid med vad som utlovades vid ett möte i december 2008. De av kändeparterna som berörs av dessa förändringar och aktuella belopp framgår av ovanstående tabell 3, b/.

Semesterersättning ska utgå på de lönebelopp som felaktigt avdragits eller skulle ha utgått fr.o.m. den 1 april 2006.

Allmänt skadestånd ska utgå i anledning de rättsligt ogrundade löneavdragen som utgör brott mot kvittningslagen.

Svenska Dagbladet

Huvuddelen av kändeparternas talan är preskriberad: För de som är eller varit medlemmar i Unionen gäller detta krav som sträcker sig längre tillbaka än den 22 maj 2009 och i vart fall inte längre tillbaka än den 22 september 2007. För de som inte är medlemmar i någon kollektivavtalsbärande organisation gäller i första hand motsvarande tider på grund av kollektivavtalets normerande verkan och i andra hand för krav som sträcker sig längre tillbaka än den 22 september 2007 på sätt som följer av 66 § medbestämmandelagen (1976:580), MBL.

I övrigt bestrids att löneavdrag skett i strid med kvittningslagens bestämmelse. De avdrag som skett är att betrakta som korrigering av förskottslön och omfattas således inte av kvittningslagen. Unionen har känt till förfarandet och även godkänt det vid en förhandling enligt protokoll daterat den 8 juni 2009. I vart fall får kändeparterna anses ha accepterat löneavdragen genom konkludent handlande.

Provisionssatserna har kontinuerligt setts över och förändrats över tid. Den förändring som ägde rum i januari 2009 och senare är dels en kollektivavtalad förändring, dels omfördelning av s.k. säljmaterial i anledning av en organisationsförändring.

UTVECKLING AV TALAN M. M.

Allmänt om anställningsförhållandena och löneavdragen

L.A. m.fl.

Alla av dem har eller har haft tillsvidareanställningar hos Svenska Dagbladet. Anställningsöverenskommelserna har för var och en av dem träffats vid anställningsintervjuer. Svenska Dagbladet har därvid uppgivit såvitt avser lönevillkoren att lönen var helt provisionsbaserad och att utbetalning skulle ske månad efter det att den provisionsbaserade försäljningen skett. I anslutning till dessa intervjuer eller senast i samband med en kortare introduktionsutbildning har de undertecknat skriftligt anställningsavtal. Avtalen förekommer i två varianter varav den senare började tillämpas från omkring år 2003, **se domsbilaga 1-2 (uteslutes här)**. Informationen om anställningsvillkoren har varit tämligen kortfattad och inte innefattat uppgifter om att löneavdrag skulle komma att ske i efterhand.

Säljarnas redovisningar av gjorda försäljningar sker genom att de dels noterar varje försäljning i Svenska Dagbladets datasystem, dels gör manuella noteringar på ett rapportblad där det framgår bl.a. antalet försålda prenumerationer, typ av prenumerationer, uppdelade dag för dag under en kalendermånad. Rapportbladet, som lämnas i början på nästkommande månad till närmaste chef, ligger till grund för beräkning av den lön som utbetalas månaden efter "försäljningsmånaden". Erhållna provisioner redovisas på lönespecifikationen med en klumpsumma. Arbetsgivaren har regelmässigt – åtminstone fr.o.m. den andra anställningsmånaden – gjort löneavdrag motsvarande 5 – 30 % av lönen – utan föregående information till berörd arbetstagarare. I vissa fall har löneavdragen varit så stora att skuld uppkommit, exempelvis vid löneutbetalning till C.O.N. i februari 2004 då det i lönespecifikationen angavs en "löneskuld" om 1 845 kr. Sistnämnda innebär att Bolaget inte heller iakttagit kvittningslagens beneficieregler. Avdragen har

redovisats på lönespecifikationerna som en minuspost rubricerad "Provision, pren.fö", men i övrigt utan någon förklaring om vad beloppet avsett och hur det har beräknats. Skillnaden mellan erhållen provisionslön och avdrag har sedan redovisats som "Summa bruttolön". Kärandeparterna har vid olika tillfällen efterfrågat vad avdragen avsett och skälen till dem utan att få klargörande besked – mer än att de avser "backsystemet".

Arbetsuppgifterna för L.A. och H.K. har avsett försäljning under dagtid till företagskunder. C.O.N., A.R., R.S. och A.T. har alla inledningsvis börjat med försäljning av s.k. "kallt material" (försäljning till helt nya kunder, privatpersoner, som inte tidigare prenumererat på tidningen) för att sedan övergå till s.k. "varmt material" (försäljning till tidigare prenumeranter eller aktuella prenumeranter vars prenumerationer är på väg att löpa ut). Tjänstgöringstiden för sistnämnda grupp har i huvudsak avsett kvällstid, från kl 17.30 till 21.00.

Anställningsförhållandena för var och en av dem är sammanfattningsvis följande:

L.A.: Anställningstid fr.o.m. den 14 juli 2004 t.o.m. den 13 februari 2009. Företagsförsäljning.

H.K.: Anställningstid fr.o.m. den 30 september 2005 t.o.m. den 13 februari 2009. Företagsförsäljning.

C.O.N.: Anställningstid fr.o.m. den 7 augusti 2002 t.o.m. maj 2009.

A.R.: Anställningstid fr.o.m. den 5 juni 2003 t.o.m. maj 2009.

R.S.: Anställningstid fr.o.m. den 24 september 2001 t.o.m. juni 2009. Bisyssla.

A.T.: Anställningstid fr.o.m. den 13 juni 2001 t.o.m. Bisyssla.

Svenska Dagbladet

Bolaget är bundet av kollektivavtal med Unionen, vilket innebär skyldighet att bl.a. tillämpa kollektivavtalet för såväl medlemmar i organisationen som för medarbetare som inte är medlemmar. Eventuellt utträde ur organisationen innebär inte att medlemmen upphör att var bunden av kollektivavtalet, jfr 26 §, MBL. Arbetstagare som inte är medlem i den avtalslutande organisa-

tionen – L.A. och H.K. – är bundna av kollektivavtalet och dess förändringar genom att deras respektive enskilda anställningsavtal hänvisar till avtalsområdet. Kollektivavtalet har också en normerande verkan.

Samtliga kändeparter har i huvudsak lika anställningsvillkor och de är inte individualiserade. De skriftliga anställningsavtalen har varit utformade på ungefär samma sätt sedan verksamheten i Östersund startade. Från omkring 2004 har de haft den utformning som framgår av **domsbilaga 2** (uteslutes här). Utgångspunkten för anställningen är att arbetstagaren är visstidsanställd för varje arbetspass. För de medarbetare som regelmässigt antecknar sig för arbete torde anställningen anses övergå till en tillsvidareanställning med en i förhand ej fastställd sysselsättningsgrad.

Svenska Dagbladet bestrider att rätten till provision uppkommer redan då arbetspasset är slutfört. I anställningsavtalet framgår redan under rubriken "Provisionsvillkor" ordet "backar", vilket får anses innebära ett kvittningsmedgivande såvitt avser semesterersättningen. Begreppen förklaras för medarbetaren i samband med anställningen och som därmed också är en del av anställningsvillkoren. Provisionslönesystemet innebär bl.a. följande.

Med såld prenumeration menas att prenumerationen startar, prenumeranten får sin tidning och betalar. De prenumeranter som ångrar sig innan startdatum kallas "direktbackar", DB, och genererar ingen provision om inte startdatum satts mer än sex månader fram i tiden. Om prenumeranten ångrar sig inom sex månader efter att prenumerationen startat utgår ingen provision. Den provision som säljaren erhållit vid införsäljningen avräknas därvid till fullo i den lönespecifikation som lämnas månaden efter "annullationsmånaden" som en s.k. back. Det belopp som dras är således den provision som säljaren erhöll vid införsäljningen även om provisionsnivåerna ändrats under tiden. Om prenumeranten ångrar sig mer än sex månader efter startdatum sker ingen back.

Anledningen till att Bolaget tillämpar detta lönesystem med en preliminär lön och redovisning av backar så fort de uppkommer är att provisionen

erhålls för genomförda försäljningar, d.v.s. sålda och levererade varor/tjänster och ej för av kunden avbeställda. Bolaget har i enlighet med regleringen i distans- och hemförsäljningslagen (2005:59), som ju innehåller föreskrifter om ångerfrist för konsument som inte börjar löpa förrän tidningen börjar utdelas (startdatum), tillämpat en ångerfrist om 14 dagar efter startdatum gentemot privatpersoner. Av goodwill-skäl har man tillämpat samma regler även gentemot företag. Bolaget har inte heller velat erlægga provision för det som i branschen går under beteckningen "fulsälj", dvs. försäljningsmetoder där säljaren – i strid med Bolagets anvisningar – agerat på ett sådant sätt att kunden känt sig lurad, vilket kan medföra konsekvenser för Bolaget enligt marknadsföringslagen (numer 2008:486) och prisinformationslagen (2004:347) och även skada Bolagets varumärke.

Backsystemet är alltid kontrollerbart. Den säljare som önskar få en förklaring till hur backbeloppet beräknats vid en enskild månad kan alltid få en sådan fullständig "backlista" om begäran lämnas inom några månader. För äldre uppgifter blir det av diverse datatekniska skäl något mera komplicerat, men det är fortfarande möjligt att få fram även dessa uppgifter.

Den omständigheten att det i förevarande mål varit omständigt att i efterhand ta fram relevanta uppgifter hänförliga till varje enskild månad för var och en av kärandeparterna i vissa fall så långt tillbaka i tiden som 2001, beror i huvudsak på omfattningen av materialet (totalt ca sju miljoner prenumerationstransaktioner enbart från 2004), det stora antalet personer som arbetat med försäljningar (sammanlagt ca 2 000 stycken) och att Svenska Dagbladet bytt datasystem 2004. Av kostnadsskäl har redovisningen av uppgifter hänförliga till uppkomna backar därför begränsats.

Begreppet "backar" och dess innebörd diskuteras ofta på arbetsplatsen. Samtliga kärandeparter har arbetat under nu aktuella lönesystem under ett flertal år där provisionen utbetalats på samma sätt och där backar gjorts från Bolagets sida, vilket får ses som en konkludent accept från deras sida vad avser avtalsinnehållet.

L.A. m.fl.

De bestrider att anställningsvillkoren skulle ha kompletterats genom konkludent handlande.

Närmare om lönesänkningarna**C.O.N., A.R., R.S. och A.T.**

Svenska Dagbladet införde kraftigt sänkta provisionsnivåer den 2 januari 2009 för de som arbetade i "förlängningsgruppen" utan att i förväg informera dem. Arbetsledning hade dessutom vid ett möte i december 2008 uttryckligen uppgivit att provisionslönerna skulle vara oförändrade under nästkommande år. Nu yrkade belopp motsvarar vad de skulle ha erhållit i provisioner enligt 2008 års nivåer.

Sänkning av provisionerna har även skett vid en förhandling med Unionen i november 2008.

Svenska Dagbladet

I anställningsavtalet anges de vid tidpunkten för avtalets ingående gällande provisionsvillkoren genom hänvisning till en s.k. provisionslista. Det är samma lista som ingår i kollektivavtal som vid olika tidpunkter kommit att förändras efter överenskommelser med Unionen.

Fördelning av säljmaterialet är en fråga som ligger inom arbetsgivarens rätt att leda och fördela arbetet. Vid årsskiftet 2008/2009 ansåg bolaget att säljmaterialet borde omfördelas i syfte att uppnå rättvisa mot andra säljare – särskilt de som arbetade enbart dagtid med huvudsakligen nyförsäljning – och förhandlade därför med den kollektivavtalsbärande organisationen om detta.

Semesterersättning

Parterna är ense om att semesterersättning ska utgå till den del respektive yrkanden om löneavdrag och lönesänkning skulle vinna bifall med den

skillnaden att Svenska Dagbladet hävdar att semesterersättning i så fall ska utgå först från och med det semesterår som börjar den 1 april 2007.

Preskription

Svenska Dagbladet

För de arbetstagare som omfattas av kollektivavtal framgår av 14 § punkt 3 kollektivavtalet att tvist på grund av verkliga eller förmenta felaktigheter vilka inte påtalas inom fyra månader från det att organisationen fått kännedom om den omständighet vartill yrkandet hänför sig och senast inom två år efter det att omständigheten inträffat är att betrakta som preskriberade.

Unionen har känt till hur lönesystemet med lön och backar fungerat och även träffat avtal avseende provisioner som varit aktuella från tid till annan. Några av kändeparterna har dessutom varit i kontakt med Unionen i frågan.

För de arbetstagare som inte företräds av någon organisation följer av 66 § MBL att denne ska väcka talan inom fyra månader från det han fått kännedom om omständigheten och senast inom två år efter det att omständigheten inträffat. Det torde vara ostridigt att varje sådan kändepart varje månad fått kännedom om att backar dras.

L.A. m.fl.

De bestrider att preskription inträtt för någon av dem.

Bisyssla för R.S. respektive A.T.

R.S. och A.T.

Deras anställningar hos Svenska Dagbladet är att anses om bisysslor med hänsyn till att de – var för sig – haft egna verksamheter.

R.S. har bedrivit verksamhet dels som ljud- och ljus tekniker/producent, dels med försäljning av ljud- och ljusutrustning bl.a. i företaget S.P. Consulting LTD och den enskilda firman R.S. Studio. Han begärde inte någon ersättning från Bolaget vid föräldraledighet januari-april 2009. Att även Svenska Dagbladet betraktat hans anställning som bisyssla framgår av att han inte fick

ta del av det erbjudande om s.k. hem-PC som Bolaget lämnade i början på hans anställning.

A.T. har bedrivit flera olika verksamheter: dels restaurangverksamhet i Schweiz under vinterhalvåret mellan åren 1999-2004, dels fastighetsförvaltning (bestående i förvärv en fastighet i Östersund tillsammans med annan person och på vilken de uppfört ytterligare en byggnad – ett radhus som sedan sålts), dels fastighetsförvärv i Thailand (för planerat uppförande och försäljning av hus i ett fritidsområde), dels designföretaget Swedenizi Design AB under åren 2005-2009.

Svenska Dagbladet

Även om en medarbetare är tillsvidareanställd kan det ändå innebära att det är fråga om en bisyssla t.ex. för studenter. Anställningarna för R.S. och A.T. kan dock inte utgöra en bisyssla i kollektivavtalets mening med hänsyn till bl.a. sysselsättningsgraden och att de inte haft några andra inkomster från sina respektive näringsverksamheter.

Allmänt skadestånd

L.A. m.fl.

Löneavdragen innebär brott mot såväl de enskilda anställningsavtalen som mot kvittningslagens regler och är att betrakta som grova kränkningar. De har i flera fall skett lång tid i efterhand. De har berört mycket stora belopp och det har inte varit möjligt att kontrollera avdragens storlek.

Svenska Dagbladet

För det fall allmänt skadestånd ska utgå, kan det inte beräknas på sätt kärandeparterna gjort gällande.

BEVISNING

På kärandeparternas begäran har förhör ägt rum dels under sanningsförsäkran med var en av dem, dels med vittnena J.K. (tidigare anställd som säljare), R.SU. (tidigare anställd som kundtjänstansvarig) och F.F.

På Svenska Dagbladets begäran har vittnesförhör ägt rum med M.A., K.J., platschefen L.T., M.B., S.S., personalchefen A.Å. och A.H.

Parterna har, som framgår av tingsrättens anteckningar från huvudförhandlingen, åberopat omfattande skriftlig bevisning. Kärandeparterna har åberopat utlåtande av förbundsjuristen Stellan Gärde och Svenska Dagbladet har åberopat utlåtande av professor Jonas Malmberg.

Kärandeparterna har under sina respektive förhör samstämmt uppgivit: Anställningsintervjun har avsett allmänna frågor. I anslutning härtill har de undertecknat en anställningsöverenskommelse. Några av dem har undertecknat ytterligare anställningsavtal vid senare tillfälle. De har inte fått någon information om lönen skulle vara preliminär och att arbetsgivaren skulle kunna göra avdrag på grund av att en köpare ångrat sin beställning. De har sedan genomgått en kortare säljutbildning som innefattat information om dels tidningen Svenska Dagbladet och namnet på den då aktuella chefredaktören, dels de dataprogram som de skulle arbeta med, dels arbetsplatsen och hur de kunde boka upp sig för tjänstgöringstider. Därefter har de fått sitta bredvid en tidigare anställd säljare för att lyssna på hur han/hon agerat, varefter de fått börja att själva ta egna försäljningssamtal. Inte heller vid dessa tillfällen har de fått någon information om löneavdragen. Den grafiska bild över backsystemet som ingivits i målet (aktbil 72, bil 5) har de aldrig sett. När de senare kunnat se på lönespecifikationerna att arbetsgivaren gjort avdrag på lönerna, har de frågat om detta och fått svaret att "så gör man". De har inte tänkt på att gå vidare med frågan eftersom de utgått ifrån att Svenska Dagbladet, som ju är ett välrenommerat företag, har rätt att göra så.

R.S.: Han begärde i maj 2009 att få en s.k. backlista. Den lista som han fick ut saknade flera uppgifter, bl.a. vilken prenumeration som hade sålts, tillämplig rabattsats och startdatum. Det var således inte möjligt att med utgångspunkt från listan kontrollera om det på lönespecifikationen gjorda avdraget var korrekt beräknat. Han hade inte heller möjlighet att via det

"kundkort" som normalt finns för varje prenumerant få fram de saknade uppgifterna eftersom dessa uppgifter tas bort vid en uppsägning på ett sådant sätt att säljarna inte kunde få tillgång till dem.

Då han var föräldraledig januari till april 2009 begärde han ingen föräldralön. Han har under den tid som han varit anställd hos Svenska Dagbladet alltid haft andra verksamheter.

L.A.: Då han undertecknade anställningsavtalet tänkte han inte på att fråga om innebörden av ordet "backar". När det senare uppkom frågor om backar fick han veta att de kunde få ut listor, men att de inte fick kontrollera dem på arbetstid. Det var inte heller särskilt meningsfullt att ifrågasätta arbetsgivarens uppgifter eftersom svaret då kunde bli: "Om det inte passar, så är det bara att gå".

A.R.: Till en början trodde hon att löneavdragen berodde på att hon hade gjort något fel. Hon vågade inte fråga för mycket dels för att trodde att hon då skulle tilldelas sämre och mera svårbearbetat säljmaterial, dels som tjej och lite äldre än de flesta andra på arbetsplatsen, dels för att hon som ensamstående förälder var beroende av inkomsten. Hon anser sig inte ha accepterat förfarandet. Under 2009 har hon frågat efter och även fått ut en backlista. Uppgifterna var dock ofullständiga. Hon kunde därför inte avgöra om löneavdraget var korrekt beräknat.

Vittnet **J.K.:** Han arbetade som säljare under åren 2001 till 2005. Han begärde vid några tillfällen att få en backlista, men den innehöll bara namn och telefonnummer. Han ringde till några av dem för besked om anledningen till att prenumerationen sagts upp. I ett fall blev svaret att brevbäraren inte hittat rätt postlåda och i något annat fall att tidningen varit blöt vid utdelningen.

Vittnet **R.SU.:** Han arbetade som säljare dels under 2003, dels åren 2005 till 2007. Han minns inte att det vid anställningstillfället skulle ha talats om preliminärlön eller om avdrag. På lönespecifikationerna drogs det dock varje

månad. Han funderade inte särskilt över detta. "Svenska Dagbladet är ju ett seriöst företag."

Vittnet **M.A.:** Han är anställd på Svenska Dagbladet sedan 1998 och arbetar numera som ledare för säljledarna. Det är han som bl.a. dels tar emot och kontrollerar säljarnas rapportblad, dels går igenom den "backfil" som upprättas varje månad och som sedan ligger till grund för redovisning av backar på lönespecifikationerna. Begreppet backar diskuteras ständigt på arbetsplatsen. Från arbetsledningens sida finns det en strävan efter att undvika backar eftersom hanteringen medför merkostnader för Bolaget. Det förs också diskussioner om detta på säljmötena. Ibland kommer säljare och frågar om hur mycket back det kommer att bli för kommande löneredovisning. Det talas även om löneavdrag vid introduktionsutbildningarna.

Vittnet **K.J.:** Han är ansvarig för IT-systemen på arbetsplatsen. Aktuella prenumerantuppgifterna noteras i ett datasystem benämnt CIRIX. Om prenumerationen sägs upp överförs uppgifterna till en särskild databastabell, vilket medför att de inte längre är tillgängliga på samma sätt för säljarna eftersom de endast har tillgång till CIRIX. De finns dock kvar i en SQL-bas och kan tas fram. Med hänsyn till det stora antalet uppgifter har en begränsning skett av de uppgifter som redovisats i målet.

Vittnet **L.T.:** Han är platschef sedan 1998. Vid anställning och introduktion förklaras för den nyanställde bl.a. vad som renderar backar, dvs att motsvarande belopp tas tillbaka från den lönesumma som utbetalats som provision. Backsystemet diskuteras fortlöpande inom företaget. Det sätts även upp anslag med "back-procent" på en vägg i arbetslokalerna där varje säljare är angiven med sitt säljnummer och aktuell back-procent. Det finns inget hinder för en säljare att få ut begärda backlistor. Det är dock inte särskilt praktiskt att kontrollera listorna på arbetstid eftersom denne då går miste om säljtid i motsvarande mån.

DOMSKÅL

Tvisten gäller i huvudsak frågan om anställningsvillkoren innefattar ett provisionslönesystem där varje under en månad såld prenumeration antingen

- a) berättigar till lön att utbetalas påföljande månad oberoende av eventuella återkallelser från respektive kunder (s.k. backar) – på sätt kärandeparterna gjort gällande, eller
- b) om respektive provisioner är att anse som en preliminär lön med rätt för arbetsgivaren att göra avdrag, för inom viss tid uppkomna backar, vid senare löneutbetalning månaden efter annullationsmånaden – på sätt Bolaget hävdar.

Utgångspunkten för denna bedömning skiljer sig för de arbetstagare som på grund av medlemskapet i Unionen enligt 26 § MBL direkt binds av kollektivavtalsbestämmelserna och de övriga. Tingsrätten har därvid att tolka antingen de enskilda anställningsavtalen i förening med kollektivavtalsbestämmelserna eller de enskilda anställningsavtalen jämte den eventuella inverkan som anses ske vad avser dessa villkor i följd av kollektivavtalets normerande effekt.¹

Vad gäller den först angivna gruppen anser tingsrätten till en början att det av den allmänna innebörden av denna löneform – där lön uteslutande utgår i förhållande till försålda prenumerationer – inte följer att sålunda uppkommen provision fritt kan återkrävas vid senare tillfälle av arbetsgivaren för det fall en köpare av någon anledning skulle ångra sitt köp vare sig denne ångrar sig före eller efter avtalad leverans-/startdag. Det är en fråga som får anses tillkomma berörda parter att reglera antingen i anslutning till anställningsavtalet eller på annat sätt.

¹ Med kollektivavtals normerande effekt anses att det enskilda anställningsavtalet **för den som inte är medlem i en avtalsslutande organisation** som huvudregel hämtar sitt innehåll från det kollektivavtal som gäller på arbetsplatsen, såvida arbetsgivaren och arbetstagaren inte har avtalat om något annat.

Formuleringen i de skriftliga anställningsavtalen kan uppenbarligen inte tolkas på annat sätt än vad som framgår av texten, dvs. att Bolaget har rätt att vänta med utbetalningen av inestående semesterersättning i tre månader för anställd med provisionsbaserad ersättning. Av dessa handlingar framgår således inte att lönen är preliminär eller att arbetsgivaren har rätt att göra nu aktuella avdrag. Vad Bolaget uppgivit om att Bolaget i anslutning till de olika anställningstillfällena alternativt vid introduktionsutbildningarna skulle ha informerat kändeparterna om provisions- och backsystemet och avdragen på senare löneutbetalningar, finner domstolen så vagt beskrivet att det inte kan anses ha visat att den gemensamma partsviljan omfattat sådana villkor. Bolaget har för övrigt inte heller uppfyllt de krav som föreskrevs i bl. a. – dåvarande – 6 a § lagen om anställningsskydd (1982:80), LAS, om att senast en månad efter det att anställningen påbörjats skriftligen informera om de villkor som gäller för anställningen. För anställningsförhållanden som påbörjats från den 1 juli 2006 har motsvarande krav – enligt 6 c § LAS – preciserats till att avse "alla villkor som är av väsentlig betydelse för anställningsavtalet eller anställningsförhållandet".

Med beaktande av de skyddsregler som ligger till grund för ovan nämnda föreskrifter i LAS och då frågan om rätten till arbetsgivarens avdrag får anses vara av betydelse för den enskilda arbetstagaren – med hänsyn till bl.a. deras omfattning och storlek – bedömer tingsrätten att villkor innebärande rätt för arbetsgivare att göra fullt avdrag mot senare förfallen lön inte kan anses ha uppkommit genom konkludent handlande. Bolaget har således inte förmått visa att de enskilda anställningsavtalen innehåller villkor om vare sig preliminär lön eller avdragsrätt på grund av backar.

Bolaget har jämväl invänt att Unionen känt till det av Bolaget tillämpade systemet med bl.a. avdrag för backar – vilket varit i bruk sedan verksamheten överflyttades till Östersund 1998 – utan att framföra några invändningar och även godkänt förfarandet i lokalt kollektivavtal enligt protokoll daterat den 8 juni 2009 i anledning av en förhandling som påkallats av Unionen. Tingsrätten anser att enbart den omständigheten att Unionen

eventuellt känt till förfarandet med avdrag på utbetald provisionslön saknar relevans för bedömningen av om dessa villkor är kollektivavtalsreglerade eller ej; med hänsyn till avdragens omfattning och att de i visst fall även medfört att skuld uppkommit för en arbetstagare – vilket uppenbarligen motverkar de skyddsändamål som ligger till grund för exempelvis beneficie-reglema i kvittningslagen – är det rimligt att frågan åtminstone bör regleras uttryckligen i kollektivavtals form.

Nu aktuella frågor är inte uttryckligt reglerade i det centrala avtalet.

Beträffande löneformen anges att lönerna bestäms individuellt och utges "i princip i form av månadslön", men inget om provision. Frågan om löneavdrag är reglerad på visst sätt i anledning av vissa ledigheter, men i övrigt finns inget angivet om löneavdrag eller korrigering av tidigare utbetald lön. Ordet provision nämns endast i en bilaga till förhandlingsprotokollet och då i anslutning till föreskrifter om en – minst sagt blygsam – minimilön. Den in blanco-accept av Bolagets tillämpning av "systemet för förskottslön, försäljningssystem, backar" som må ha lämnats av Unionen vid lokal förhandling den 8 juni 2009 anger inte uttryckligen vilken avtalstid som avses – än mindre att den avser förfluten tid. Med hänsyn härtill och vad som nyss anförts om avdragens betydelse för den enskilde arbetstagaren, gör tingsrätten den bedömningen att ett sådant kollektivavtal i vart fall inte berör lönefordringar som uppkommit före den tidpunkt då kollektivavtalet träffades, dvs. före den 8 juni 2009. Kärandeparternas krav avser i denna del fordringar som uppkommit senast den 31 maj 2009. Nu angivit kollektivavtal berör således inte dessa krav.

Vad härefter gäller den andra gruppen, dvs. de av kärandeparterna som inte är direkt bundna av kollektivavtalsbestämmelserna, gör tingsrätten till en början motsvarande bedömning avseende begreppet provisionslön och tolkningen av de enskilda anställningsavtalen som angivits ovan.

Av ovanstående bedömning framgår jämväl att tingsrätten inte anser att nu aktuella villkor blivit reglerade i något kollektivavtal såvitt avser de i målet

aktuella kraven. I konsekvens härmed kan det då inte heller finnas något kollektivavtal som har någon normerande effekt.

Tingsrättens anser sammanfattningsvis att anställningsvilkorens lönesystem för samtliga kändeparter ska tolkas på sätt de gjort gällande. Arbetsgivaren har således gjort avdrag vid löneutbetalningarna i strid med anställningsvilkoren utan kändeparternas samtycke och därmed utan laga grund. Svenska Dagbladet är då i princip skyldigt att återbetala vad som felaktigt avdragits.

Lönesänkningen

Tingsrätten gör inledningsvis den bedömningen att i den mån lönerna förändrats till följd av förändrade arbetsuppgifter är en sådan förändring inte att anse som lönesänkning. Av kändeparternas egna berättelser framkommer vidare att provisionsnivåerna ändrats vid ett flertal tillfällen – ibland tillfälligt i anslutning till olika kampanjer, ibland mera långvarigt. Det är inte visat att de förändringar som må ha skett den 1 januari 2009 medfört en generell lönesänkning. Käromålet ska därför ogillas i denna del.

Bisyssla

Både R.S. och A.T. har gjort gällande att deras respektive verksamheter ska anses som bisysslor. Svenska Dagbladet har hävdat att det inte kan anses som bisysslor med hänsyn till bl.a. deras begränsade inkomster från de egna verksamheterna och sysselsättningsgraden hos Svenska Dagbladet. Tingsrätten delar Bolagets bedömning. Enbart den omständigheten att en arbetstagare ägnar stor tid och stort engagemang i en verksamhet kan inte vara avgörande. I den mån bisysslan inte ger tillräckligt ekonomiskt utbyte för att hon/han ska kunna försörja sig och anställningsinkomsten uppenbarligen ger sådant utbyte, bör anställningen anses som huvudverksamhet. Vad gäller R.S. noterar tingsrätten vidare att det kollektivavtal som träffades den 8 juni 2009 var föranlett av att Unionen påkallat förhandling i anledning av synpunkter som han lämnat. Enligt tingsrätten kan detta inte gärna tolkas på annat sätt än att han ansåg sig omfattas av kollektivavtalet – oberoende av eventuell

bisyssla.

Preskription avseende löneavdragen

Bolaget har i denna del gjort gällande att huvuddelen av kraven är preskriberade antingen enligt kollektivavtalsbestämmelserna eller i förekommande fall enligt 66 § MBL.

Tingsrätten anser att reglerna i 66 § MBL avser krav på grund av MBL och kollektivavtal. De omfattar således inte oorganiserade arbetstagares krav grundade på arbetsgivarens felaktiga tillämpning av de enskilda anställningsavtalen. Dessa krav begränsas endast av preskriptionslagens regler om 10 år från en fordrans tillkomst. För de som är eller har varit medlemmar i Unionen anser tingsrätten att de omfattas av kollektivavtalets bestämmelser om preskription för den tid som medlemskapet omfattar. Av dessa regler följer bl.a. att krav som är äldre än två år inte kan göras gällande. Någon närmare utredning om när Unionen blivit underrättad om respektive medlems krav i denna del föreligger ej, vilket innebär att medlems krav som är äldre än två år räknat från stämningsansökans ingivande är preskriberat, dvs. tiden före den 22 september 2007. För tid som ej omfattas av medlemskapet gäller preskriptionslagens regler. Detta innebär således följande.

L.A. och **H.K.** har inte vid något tillfälle varit medlemmar i Unionen. Deras krav på återbetalning av felaktigt gjorda avdrag bör därför bedömas enligt preskriptionslagens regler. De nu aktuella kraven är inte preskriberade.

C.O.N. och **A.R.** blev medlemmar i Unionen så sent som april respektive maj 2009. För tid före dessa månader omfattas deras krav av preskriptionslagens regler. För tiden från och med nu nämnda månader föreligger inte heller preskription eftersom talan väckts inom den två års gräns som förhandlingsordningen föreskriver. De nu aktuella kraven är inte preskriberade.

R.S. blev medlem i Unionen i mars 2003. Unionen har påkallat förhandlingar i anledning av hans synpunkter angående provisionssystemet i april 2009. Detta innebär sammanfattningsvis och med beaktande av vad som anförs

ovan att hans krav avseende dels tiden 2001 till och med februari 2003, dels tiden från och med den 22 september 2007 inte är preskriberade. Krav hänförliga till tiden mars 2003 till den 21 september 2007 är således preskriberade.

A.T:s medlemskap i Unionen avser dels från den 1 juni 2003 till och med den 31 mars 2007, dels från 1 april 2009. Motsvarande bedömning för henne blir då att hennes krav avseende dels tiden 2001 till och med maj 2003, dels från den 1 april 2007 inte är preskriberade. Resterande tid är preskriberad.

Semesterersättning m.m.

Vid ovan redovisad bedömning ska semesterersättning utgå. Bolaget har invänt att den ska börja utgå först från det semesterår som börjar den 1 april 2007.

Enligt 33 § semesterlagen gäller att arbetstagare som vill fordra semesterlön eller semesterersättning ska väcka talan inom två från utgången av det semesterår då denne enligt lagen skulle ha erhållit den förmån till vilket anspråket hänför sig. Av 3 § samma lag framgår att semesteråret avser tiden från och med den 1 april till och med den 31 mars påföljande år och att motsvarande tid närmast före semesteråret kallas intjänandeår.

Kärandeparternas krav på semesterersättning avser tiden från och med den 1 april 2006, dvs. med intjänandeår som slutar den 31 mars 2007 och semesterår som avser tiden från och med den 1 april 2007 till och med den 31 mars 2008. En fordran som hänför sig till sistnämnda semesterår preskriberas först den 31 mars 2010. Stämningsansökan inkom den 22 september 2009. Kärandeparternas talan ska därför bifallas i denna del.

Sammanfattningsvis

Tingsrätten finner vid ovan angiven bedömning att Bolaget ska förpliktas återbetala felaktigt gjorda löneavdrag till kärandeparterna till den del det inte är preskriberade. Semesterersättning ska utgå på dessa belopp.

Närmare beskrivning av hur bedömningen utfallit för respektive kändepart och fördelningen månads- och årsvis framgår av domslutet Tabell 1-2.

"Gråmarkerade" avsnitt avser tider som helt eller delvis omfattas av preskription.

Skadestånd

Arbetsgivarens förfarande med avdrag på grund av "backar" får anses innebära att denne gjort gällande en motfordran – avseende tidigare för högt beräknad provision – att kvittas mot den aktuella månadslönen, vilket medför att avdraget då skett i strid med kvittningslagens regler.

Enligt 8 § kvittningslagen ska arbetsgivare som genomför kvittning i strid med lagens regler ersätts arbetstagaren för uppkommen skada. Vid bedömning om och i vad mån skada uppstått ska hänsyn tas även till omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse.

Kändeparterna har gjort gällande att allmänt skadestånd ska utgå och att dess storlek ska beräknas i huvudsak efter beloppens storlek. Bolaget har bestritt denna beräkningsmetod.

Kändeparterna har inte förebringat någon närmare utredning om uppkommen skada. Även om de sammanlagda avdragen för var och en avser relativt stora belopp, finner tingsrätten att skadeståndet inte bör bestämmas så högt som de gjort gällande. De har nämligen dröjt flera år med att klargöra för arbetsgivaren sin uppfattning om de felaktiga avdragen och kräva rättelse ända till kort tid innan stämningensansökan ingavs. Arbetsgivaren kan därvid ha bibringats sin – i och för sig inte ursäktliga men förståeliga – uppfattning om förfarandets riktighet. Vad kändeparterna anfört som skäl för sin passivitet härvidlag kan vid skadeståndsberäkningen inte anses motivera höjt belopp. Tingsrätten anser därför att skadeståndet kan bestämmas till skäliga ansedda 20 000 kr vardera. Det saknas anledning att göra någon åtskillnad dem emellan beträffande skadeståndets storlek.

Rättegångskostnader m.m.

Vid denna utgång är Svenska Dagbladet att anse som i huvudsak tappande part. Kärandeparterna har dock inte vunnit målet i alla delar. De har tappat såvitt avser frågan om lönesänkningen och inte vunnit helt bifall berörande skadeståndet. De har återkallat eller nedsatt sin talan såvitt avser tiden för beräkningen av semesterersättningen. Tingsrätten finner därför att ersättningen för deras rättegångskostnader bör jämkas till två tredjedelar. Om beräkningen av deras rättegångskostnader, totalt 277 928 kr, råder ej tvist.

L.A., C.O.N., R.S. och A.T. har beviljats allmän rättshjälp. Rättshjälpsbiträdet har angivit att för det fall tingsrätten skulle besluta att kärandeparterna ska stå för del av kostnaderna själva, ska yrkad ersättning för rättegångskostnader fördelas lika med vardera en sjättedel av totalbeloppet. Ersättning från rättshjälpen begärs i så fall för nu nämnda personer med avdrag för rådgivning.

Bolaget ska således – med beaktande jämväl av vad som anförts beträffande rättshjälpen – förpliktas att till vardera H.K. och A.R. utge ($1/6 \times 2/3 \times 277\,928 \text{ kr} =$) **30 881 kr**. Bolagets betalningsskyldighet för de som beviljats rättshjälp, sammanlagt ($4/6 \times 2/3 \times 277\,928 \text{ kr} =$) **123 524 kr**, följer av rättshjälplagen.

DOMSLUT

- 1 Tingsrätten förpliktar Handelsbolaget Svenska Dagbladet Aktiebolag & Co att dels till
 - 1.1 **L.A.** utge 162 015 kr, varav 153 015 kr avser felaktiga löneavdrag och 9 000 kr semesterersättning.
 - 1.2 **H.K.** utge 199 082 kr, varav 179 613 kr avser felaktiga löneavdrag och 19 469 kr semesterersättning.
 - 1.3 **C.O.N.** utge 301 024 kr, varav 287 745 kr avser felaktiga löneavdrag och 13 279 kr semesterersättning.
 - 1.4 **A.R.** utge 183 793 kr, varav 168 575 kr avser felaktiga löneavdrag och 15 218 kr semesterersättning.

- 1.5 **R.S.** utge 268 454 kr, varav 261 955 kr avser felaktiga löneavdrag och 6 499 kr semesterersättning.
- 1.6 **A.T.** utge 160 704 kr, varav 152 055 kr avser felaktiga löneavdrag och 8 649 kr semesterersättning, och

dels utge ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från den 25:e i envar av månaderna för de under punkterna 2-3, Tabell 1-2, angivna månadsbeloppen, allt till dess betalning sker.

2. **Tabell 1.** Månadsbelopp för beräkning av ränta (löneavdrag)

År	Månad	L.A.	H.K.	C.O.N.	A.R.	R.S.	A.T.
2001	jul						300
	aug						500
	sep						380
	okt					3240	1140
	nov					5690	1920
	dec					5340	3540
2002	jan					13060	3880
	feb					16350	3540
	mar					17360	740
	apr					11520	540
	maj					10580	0
	jun					10120	2400
	jul					9820	3520
	aug					20640	5160
	sep				1200	18500	9080
	okt				3520	20600	15220
	nov				6700	13400	10380
	dec				4670	10360	7300
2003	jan				2180	12220	7380
	feb				5420	9000	920
	mar				2820		1200
	apr				4310		140
	maj				3300		800
	jun				6940	200	

			jul		8020	600	
			aug		5250	1850	
			sep		12370	1680	
			okt		11855	1450	
			nov		6645	1775	
			dec		4400	1975	
2004			jan		3940	960	
			feb		3465	650	
			mar		0	740	
			apr		3565	410	
			maj		0	510	
			jun		0	620	
			jul		0	310	
			aug	1330	635	520	
			sep	3330	2165	840	
			okt	7320	1810	880	
			nov	5230	1465	1560	
			dec	6940	2400	1390	
2005			jan	4240	2390	1420	
			feb	4260	4785	1390	
			mar	2610	3605	2370	
			apr	2620	6295	1750	
			maj	1840	4560	1900	
			jun	3175	5150	920	
			jul	4100	3805	1900	
			aug	2470	4180	2800	
			sep	4650	5715	2360	
			okt	4160	178	5865	1530
			nov	4345	2090	5900	1770
			dec	5470	3010	5195	0
2006			jan	3770	4370	2980	0
			feb	2910	2860	4420	1675
			mar	3670	4860	3200	1060
			apr	7455	7920	3860	2560
			maj	3010	3770	2985	0
			jun	2185	5310	4365	2255
			jul	2700	4930	2975	1155
			aug	2240	1695	1920	1495
			sep	2750	7715	4505	5355
			okt	4910	8100	3855	7035

	nov	2390	6615	3860	5315		
	dec	2460	3690	3515	4540		
2007	jan	1820	2015	2730	2800		
	feb	1530	2885	1990	2180		
	mar	2400	4515	1780	2325		
	apr	1080	3470	2095	2340		905
	maj	1810	1590	1350	1970		725
	jun	1930	2830	610	1705		1020
	jul	1060	2980	1365	1530		2665
	aug	780	3300	1930	2630		1220
	sep	1880	7860	2215	4815	1655	1275
	okt	1940	4030	2265	3095	1820	2180
	nov	1530	4730	1740	3175	1585	1630
	dec	0	3370	1990	2625	1100	1560
2008	jan	0	2090	2785	2410	2240	1925
	feb	900	2020	1965	2975	1585	1560
	mar	1020	2680	2590	2410	1380	2110
	apr	740	3410	2710	2720	3955	1245
	maj	1630	4180	4900	3920	3630	3920
	jun	2220	6045	3615	5305	3725	4255
	jul	1520	2395	2775	1500	3470	3630
	aug	750	3490	2735	1920	2955	1895
	sep	885	6275	4510	3335	3565	3055
	okt	2110	5600	4405	4475	3170	4020
	nov	2700	8645	3255	4185	3140	3110
	dec	2430	5070	2135	3300	3535	4055
2009	jan	2720	6140	1520	5210	3445	3995
	feb	2640	3320	3715	5690	1065	5355
	mar	1990	2770	3725	6520	2630	4560
	apr	0	0	4840	6215	2695	6550
	maj	1730	4795	2820	3820	1810	3655
	jun			1755			

3. **Tabell 2.** Månadsbelopp för beräkning av ränta (semesterersättning)

Ränta från och med	L.A.	H.K.	C.O.N.	A.R.	R.S.	A.T.
2007-04-01	4302	7099	4601	4442	0	0
2008-04-01	1672	4914	2748	3802	1364	2253
2009-04-01	2680	6881	4800	5770	4594	5171
2010-12-15	346	575	1130	1204	541	1225

4. Tingsrätten förpliktar Handelsbolaget Svenska Dagbladet Aktiebolag & Co att utge skadestånd till var och en av kändeparterna med 20 000 kr jämte ränta därå enligt 6 § räntelagen från den 2 november 2009 till dess betalning sker.
 5. Tingsrätten ogillar kändeparternas yrkanden till den del de inte bifallits.
 6. Tingsrätten fastställer ersättning enligt rättshjälpslagen (1996:1619) till Jan Heilborn till 180 750 kr, varav 141 467 kr för arbete, 1 733 för tids-spillan och 37550 kr för utlägg. Av Jan Heilborn ersättning utgör 36 140 kr mervärdesskatt.
 7. Handelsbolaget Svenska Dagbladet Aktiebolag & Co ska utge ersättning för L.A:s, C.O.N:s, R.S:s och A.T:s för dels deras respektive rådgivningsavgifter med 756 kr vardera, och dels deras rättshjälpskostnader med sammanlagt 120 500 kr enligt den fördelning som rätts-hjälpsmyndigheten bestämmer.
 8. Tingsrätten förpliktar Handelsbolaget Svenska Dagbladet Aktiebolag & Co att ersätta vardera H.K. och A.R. deras rättegångskostnader med 30 881 kr, varav 19 467 kr avser ombudsarvode exklusive mervärdesskatt och 6 174 kr mervärdesskatt, jämte ränta enligt 6 § räntelagen på kapitalbeloppet från denna dag till dess betalning sker.
-